

VERÒNICA CANTÓ DOMÉNECH

ENTREVISTA DE CARLES FENOLLOSA

*«El futur del valencià serà
el que els valencians vullguen que siga.»*

Verònica Cantó Doménech (Cocentaina, 1964) acceptà el 2022 un dels reptes més considerables de la seua vida en ser elegida presidenta de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua en un moment crucial per a l'idioma, immers de ple en les exigències del segle XXI. Cantó coneix bé la institució. Amb una dilatada experiència en el camp de l'edició i de la docència de la llengua, forma part de l'Acadèmia des de la seua creació l'any 2001, de la qual va ser secretària des del 2006, a més de membre de Lexicografia i Gramàtica i de Terminologia. Conversem amb ella sobre el passat, el present i el futur de la institució... i de la llengua.

És necessària l'Acadèmia Valenciana de la Llengua?

L'AVL és una institució jove que farà 22 anys el pròxim mes de juliol, però que, malgrat la seua joventut, ha demostrat a tota la societat que era una institució necessària, perquè va ser creada per a sostraure el debat lingüístic de l'àmbit

polític i traslladar-lo al filològic, si bé el component sociolingüístic no pot ser bandejat. Ara, és cert que aquella idea de conflicte lingüístic imperant als anys huitanta s'ha reduït molt: la societat està en un altre moment, s'ha evolucionat molt. Per tant, l'AVL va demostrant en el dia a dia que calia la seua presència. Per què? Nosaltres concebem l'acadèmia en termes d'utilitat social, és a dir, tu tens una llengua a la qual has de servir, però eixa llengua pertany a la societat.

Més enllà del treball filològic, quines tasques desenvolupa l'Acadèmia?

Sempre s'ha treballat en les tasques filològiques, però no només. Les competències legals que tenim atribuïdes en són tres: la fixació de la normativa, l'onomàstica —en valencià i en castellà— i, finalment, la normalització de la llengua, és a dir, vetlar pel seu ús normal. Sempre hem treballat en estos tres eixos.

Quin creu que és l'aspecte més valorat per la societat?

No seria capaç de dir quin dels tres punts és el més valorat socialment. Crec que la valora en el seu conjunt. Quant a l'ús, estem treballant en la difusió d'escriptors valencians, amb convenis amb altres institucions, entitats i associacions privades; quant a la normativa, tenim el *Diccionari normatiu valencià* i aplicacions informàtiques d'accés lliure —més de 50.000 consultes diàries al *Diccionari normatiu del valencià*, per exemple—; i des del punt de vista de l'onomàstica hem treballat i treballestem per la valencianització toponímica i antroponímica. Així, crec que la percepció de l'Acadèmia és raonablement positiva.

Ha millorat amb els anys?

Evidentment. Al principi estava tot per fer i demostrar. Fou difícil, l'inici, però crec que hem anat demostrant a la societat un sentit institucional i de responsabilitat cap a la llengua i els seus usuaris. Això es demostra amb els acords normatius: no ens hem conformat amb la majoria, quasi tots els acords normatius s'han assolit per unanimitat, cosa que demostra que els acadèmics som conscients de la nostra responsabilitat, perquè la llengua és de tots. El fet és que és molt difícil fer passos avant, però molt fàcil fer-ne arrere.

Troben encara reticències en alguns espectres de la societat?

Jo crec que les reticències són ja de grups molt reduïts. Respecte a aquells que podien pensar que la creació d'una institució normativa per al valencià amb competències únicament per al territori valencià podia disgregar o fragmentar la llengua i negar la unitat lingüística... s'ha demostrat que no era així. L'AVL va anar més enllà del mateix dictamen del Consell Valencià de Cultura en el moment dels primers acords normatius i també en el dictamen sobre la filiació del valencià. Ho hem dit clarament: la llengua és una i diversa, té dos noms principals i això és una riquesa. La nostra percepció no és de reticències ni de posicions enfrontades. De fet, les relacions amb altres institucions normatives d'altres territoris són del tot normals. Les reticències inicials, al capdavant, han anat reduint-se.

La relació amb els poders polítics ha sigut canviant. Es tornaria a produir ara la tensió que envoltà la signatura del dictamen que comenta, l'any 2005?

Jo espere que això no es torne a produir mai més. Personalment, no li desitge a ningú trobar-se en eixa situació. L'AVL és una institució estatutària, que forma part de l'autogovern. Això vol dir que funciona de manera autònoma i independent de criteris polítics.

Se senten lliures, per tant?

Sempre ens hem sentit lliures. I hem tingut clar que l'Acadèmia no podia tindre cap tipus de guiatge polític. La filologia és una ciència com la medicina, que per cert tampoc és exacta. Ha procurat fer el seu treball, per tant. Ara, això no significa que no hi haja hagut interferències. El que sí que espere que no es produïska mai és el que va passar quan vam anunciar el dictamen. Per a mi és perfectament normal definir *valencià* i *atalà* com definir *oli* o *cadira*. És cert que en el moment en què els acadèmics deixen de ser nomenats per les Corts i són elegits per cooptació pels mateixos acadèmics, l'AVL s'homologa a la resta d'acadèmies amb competència normativa, i això és positiu, per un costat, per a la nostra institució i, per l'altre, per al nostre autogovern.

De quines interferències parlem?

Els qui assumeixen la responsabilitat de dirigir el govern del nostre país sempre tenen una idea cap a la qual volen caminar. En termes legislatius, per exemple, en allò que implica la llengua —un canvi de currículum de l'assignatura de llengua, per exemple—, se'ns demana consell. Ara, les interferències tenen a veure amb la idea de determinada manera de fer política, no amb la institució. La institució sempre ha treballat per a construir, no per a provocar divisió.

Ha esmentat la col·laboració amb altres institucions lingüístiques d'altres territoris... Com van a hores d'ara?

L'Acadèmia ho té clarament estipulat en la seua llei: podrà mantindre relacions horitzontals amb les institucions normatives que estime convenient. La primera visita institucional de l'Academia Aragonesa de la Lengua fou ací, de fet. Amb ells la relació és fluida: van quedar-se sorpresos amb les aplicacions informàtiques que teníem al web i que hem posat a la seua disposició. Pel que fa a l'Institut d'Estudis Catalans, les relacions han anat de menys a més. Ara bé, cal dir que des del primer moment —des de la junta de govern d'Ascensió Figueres— hi hagué reunions. És cert, com dic, que eixes relacions han anat de menys a més. Hi ha hagut moments més delicats, sobretot al principi, però a hores d'ara les relacions amb l'Institut i amb la seua secció filològica són positives i dins de la normalitat. De fet, l'Institut està presidit per Teresa Cabré, amb la qual he participat en molts actes, cosa que ja havia passat amb els presidents anteriors. Les relacions van desencallar-se amb la signatura d'un protocol de col·laboració amb l'IEC i la UIB, que és qui té la competència a les Balears. Per exemple, dins d'eixe protocol s'han fet diversos actes: el *Diccionari de lingüística* de M. Pérez Saldanya s'ha presentat ací i allà amb tota la normalitat. Per tant, pense que les relacions són normals, les que han de tindre institucions normatives que comparteixen la mateixa llengua. La normalitat mai no ha de ser notícia: forma part de la tasca diària de qualsevol institució.

Que actualment l'IEC i l'AVL estiguen presidides per dues dones és una anècdota o ha tingut a veure amb la millora de les relacions?

Jo vull pensar que les relacions siguen més o menys fluides no tenen a veure amb el gènere: les relacions ja eren fluides amb l'anterior president de l'AVL, Ramon Ferrer, però és cert que Teresa Cabré llavors presidia la secció filològica de l'IEC. Potser el fet del gènere tinga a veure amb una manera d'entendre el món. Sempre s'ha dit que les dones treballen millor en equip, que tenen més empatia i són més col·laboratives. No ho sé... Ara, el moviment feminista ve de molt lluny. Nosaltres, més enllà de l'anacronisme, podríem dir que el nostre ve d'Isabel de Villena. El fet que la dona haja anat assumint responsabilitats —que haja pogut i volgut— és positiu. A la institució estem al 50%: és una institució paritària. En l'última renovació s'hi van incorporar set dones amb un gran currículum. Són dones joves amb molta experiència i ganes de treballar per enfortir el valencià, cosa que ha fet que la institució tinga una altra perspectiva. És innegable que les institucions estan per damunt de les persones... però les persones també fan les institucions.

Un dels punts amb més incidència social és la fixació del model. El de l'AVL està clar: amb incoatius en -ix i demostratius no reforçats (este, esta) com a trets més visibles, però conviu amb altres models en ambients universitaris i de mitjans de comunicació que n'usen un altre (amb incoatius en -eix i demostratius reforçats —aquest, aquesta—, per seguir l'exemple). Com es viu esta eterna ambivalència irresolta?

El model de l'Acadèmia és flexible i el fa servir en els seus escrits. La institució propugna les formes més aproximades a les valencianes: amb *este* i *-ix*, per entendre'ns. Ara, cal diferenciar les qüestions normatives —que ens diuen que tots dos tipus d'incoatius i demostratius són correctes— de la recomanació en un moment determinat. Els demostratius simples estan més prop de l'oralitat que els reforçats. Però tots dos models són perfectament compatibles. El que no es pot, evidentment, és barrejar-los. Quant al lèxic ja és una altra cosa, perquè tenim una llengua tan variada com totes: a Vinaròs diuen *avui*, per exemple, a Elx *hui*... No s'ha de fer problema del que no ha de ser-ho. Si una cosa hem de

«La llengua ha d'estar viva i és cosa de tots i totes.»

fer els filòlegs és eliminar els prejudicis lingüístics. Sempre dic el mateix: en cas de conflicte, qui guanya? El castellà. Si fas de la llengua un conflicte el parlant se n'allunyarà. Mira si hi ha varietat en el castellà i ningú no en fa conflicte. La diversitat és positiva i aporta riquesa.

No seria més útil l'acceptació global del model que recomana l'Acadèmia, per tal d'acostar el parlant al valencià escrit?

Jo, que he sigut editora i soc molt lectora, recorde el moment que passàrem de l'imperfet de subjuntiu amb essa (*hagués* o *parlàs*), a les formes valencianes modernes (*haguera*, *parlara*). Molta gent se'n va sorprendre. No conec ningú sorprès a hores d'ara. Creus que ha tingut a veure el model en èxits de vendes com *Noruega*? No ho crec, els llibres t'agraden o no t'agraden, t'arriben o no t'arriben. Crec que els escriptors valencians actuals segueixen un model fluid i natural —si no és que publiquen en una editorial catalana en la qual es publiqui sempre en model oriental—. Crec que això es percep. Què passarà d'ací vint o trenta anys? En eixa evolució de la llengua, els escriptors i escriptores fan la tria. El lèxic de les novel·les d'escriptors valencians s'ha valencianitzat moltíssim. Per cert, una de les coses que destacà Quim Monzó del *Diccionari* de l'AVL, fou la riquesa de la seua fraseologia. Hem de ser flexibles. Crec que els èxits no tenen res a veure amb el model de llengua, sinó amb la qualitat de l'obra. Ara, hem de fer que cada vegada la interferència lingüística del castellà siga menor: s'està perdent molt de lèxic patrimonial, paraules referides al camp, a l'oratge, a les festes, a les tradicions...

Una altra degradació important és la que està patint l'ús social de la llengua. Quina valoració fa l'AVL de l'última enquesta publicada, que constata la davallada d'ús, sobretot, entre els jóvens?

L'Acadèmia està preocupada pels huit punts de retrocés en l'ús social del valencià que marca l'enquesta, ara que hi ha generacions formades en una escola en valencià, cosa que jo no vaig poder fer, perquè era il·legal. Hi ha diversos factors que cal tindre en compte, com les polítiques lingüístiques del govern i la seua efectivitat. A qui s'estan adreçant actualment? Què estem fent amb

els nouvinguts, que en són molts? La seua acollida s'està fent en valencià o en castellà? A més, n'hi ha de molts tipus, de moltes cultures i llengües. Crec que farien falta polítiques per als nouvinguts. Després hi ha el tema dels jóvens, que em preocupa molt. Els veig molt americanitzats: utilitzen molts termes en anglés i fan molt d'ús del castellà. Falten referents socials per a la seua generació, no ja per a la meua. Jo ja en tinc: Joan Francesc Mira, Rosa Serrano, Joan Fuster... Però els jóvens qui tenen? Com parlen els esportistes, com parlen en el Benidorm Fest, posem per cas? Quin contingut digital tenen i com s'està fent? És graciós i ja està? Caldria una conscienciació idiomàtica. No es tracta de fer del valencià «la llengua d'espardenya», la que fa gràcia... No hem de perpetuar eixe model. En resum, cal encertar les polítiques lingüístiques i orientar-les als sectors en els quals fa més falta.

Pel que fa a l'escola, quina opinió té l'Acadèmia sobre la implantació del nou model plurilingüe, tan contestat per certs sectors de la comunitat educativa?

Sempre he pensat que l'educació és un dels pilars fonamentals per a la llengua. No és bo estar canviant contínuament de plans de formació. El PEPLI encara s'ha d'avaluar. La Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià compleix quaranta anys i ha sigut fonamental per a la nostra llengua, però on més s'ha aplicat ha sigut en l'ensenyament. El problema és que tenim un país molt divers, amb zones de predomini lingüístic castellà o valencià, urbanes i rurals... per tant, les aplicacions tampoc poden ser homogènies.

Creu que s'hi adaptava millor el model anterior?

No ho sé. El model anterior va funcionar molt bé especialment en l'educació primària, no tan bé en la secundària. També és de veres que la societat no és la mateixa que la dels anys huitanta. Ací hi ha hagut una revolució tecnològica pel que fa a la comunicació, i tot això s'ha d'incloure. I a més hi ha el problema del contacte amb les altres llengües. No s'ha de perdre de vista el valencià, cosa perfectament compatible amb l'ensenyament de la resta de llengües, però sempre tenint en compte que la pròpia i històrica és el valencià.

À Punt pot fer més per ajudar eixos sectors de què parlava abans, com per exemple els jòvens, o pensa que s'ha acomodat en un públic més madur i tradicional?

El fet de posar en marxa la televisió i la ràdio públiques valencianes fou una fita: els mitjans de comunicació han d'ajudar a vertebrar i cohesionar el país. À Punt ha demostrat que aposta majoritàriament pel valencià. Amb el pressupost que té, fa el que pot, però sí que crec que s'hauria de parar molta més atenció al públic infantil. He sentit dir a algun expert que feu més parlants de valencià *Bola de Drac* que totes les classes o llibres del món. L'espai infantil i adolescent ha de ser potent, com també la programació cultural: el fet de donar a conèixer els escriptors i escriptores valencianes, el teatre, els músics... El cas de la música és molt il·lustratiu, fixa't en el grup ZOO, capaç d'omplir un pavelló a Madrid. Il·lustratiu perquè demostra que hi ha interès i uns sectors permeables a sentir la llengua com una cosa pròpia.

De tot el que venim parlant es pot desprendre que el valencià té assegurat un futur com a llengua de cultura, però no tant pel que fa a l'ús.

Jo soc optimista. Sempre dic que m'agradaria deixar com a llegat als meus fills i nets una llengua forta. Tinc clar que el futur del valencià serà el que els valencians vullguen que siga. La llengua ha d'estar viva i això ha de ser cosa de tots: responsables institucionals, poders públics... i la societat. Quan dic societat parle de les associacions, dels empresaris, de l'administració de l'Estat. Hem d'estimar la llengua que hem heretat i que volem transmetre a les generacions futures.

Fa falta un nou pacte per la llengua que renove els anteriors?

L'elecció dels primers acadèmics comportà el Pacte pel Valencià a les Corts i potser caldria revisar-lo i aprofundir en alguns aspectes. També necessitem que ens permeten avançar: em referisc a l'administració de justícia, per exemple. Venim des del 1238, hi hagué un intent d'anorreament al segle XVIII... però hem continuat. Hem superat una dictadura de quatre dècades. Per què hem de rendir-nos ara? Hem demostrat que una de les nostres carac-

terístiques és la perseverança i un cert esperit de lluita. Allò que ens identifica com a poble és la llengua: és nostra i és única. S'ha de revertir la situació en què es troba i que continue transmetent-se generació en generació... com fins ara.